

*Στο δάσκαλο,
στον επιστήμονα,
στον άνθρωπο
Νικόλαο Αλεξάνδρου*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα του εγχειριδίου και η έρευνα που περιγράφεται σ' αυτό, οφείλονται στην έντονη επιθυμία του καθηγητή κ. Ν. Αλεξάνδρου, να προσδιοριστεί η επίδραση της ελληνικής γλώσσας στη διατύπωση όρων της Χημείας.

Η ομάδα εργασίας αποδελτίωσε τους σχετικούς όρους από μία εκτεταμένη ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, αλλά δεν φιλοδοξεί ότι την έχει τελείως εξαντλήσει. Οι όροι –στην πλειοψηφία τους χημικοί– παρατίθενται με αλφαβητική σειρά, καθώς επίσης και η ετυμολογική προέλευση, όπου κρίθηκε αναγκαίο και η σχετική ερμηνεία τους, με γνώμονα την περιορισμένη έκταση του βιβλίου.

Τα συμπεράσματα αυτά επιβεβαιώνουν τον ανεξάντλητο πλούτο της ελληνικής γλώσσας, την ευλυγισία της, την προσαρμοστική της ικανότητα αλλά και την εξαιρετική χρησιμότητά της σ' έναν ακόμη κλάδο των φυσικών επιστημών.

Ελπίζουμε ότι το παρόν έργο θα αποτελέσει αφορμή και για άλλους που θα επιχειρήσουν να εξαντλήσουν τους ελληνικούς όρους στην επιστήμη της Χημείας.

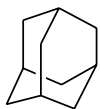
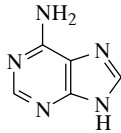
Κάθε υπόδειξη σχετικά με παραλείψεις, ασάφεις ή τυπογραφικές αβλεψίες είναι δεκτές και χρήσιμες για τη βελτίωση της ποιότητας της έκδοσης.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνονται στο τυπογραφείο ΖΗΤΗ για την προσπάθεια που έκανε για μία άρτια και καλαισθητή εμφάνιση του βιβλίου.

Θεσσαλονίκη, Ιούλιος 1995

Α

- A α, [α]** Σύμβολο γωνίας στροφής, και ειδικής γωνίας στροφής οπτικά ενεργών ενώσεων. $[\alpha]_D^t = \alpha / cl$, t = θερμοκρασία, D = D ράβδωση Na (589 nm), α = γωνία στροφής ($^\circ$), c = συγκέντρωση διαλύματος (g/ml) και l = μήκος της στιβάδας (dm).
- Abiochemistry** **αβιοχημεία**, (α στερ. + βίος + χημεία). Χημεία μη βιολογικών συστημάτων.
- Abiogenesis** **αβιογένεση**. Μη έμβια γένεση.
- Acenaphthene** **ακεναφθένιο**, (*συγκ.ακετυλένιο + ναφθαλίνο*). peri-(1,8)-Αιθυλενοναφθαλίνο, υδρογονάνθρακας (C₁₂H₁₀) συστατικό της λιθανθρακόπισσας του τύπου:
-
- Achiral** **μη χειρόμορφη**, (α -στερ. + χειρ), μη οπτικά ενεργός ένωση.
- Achromatic (lens)** **αχρωματικός (φακός)**. Φακός ή οπτικό σύστημα, γενικότερα, που επιφέρει διάθλαση, χωρίς να προκαλεί χρωματική ανάλυση του φωτός.
- Aci-(form)** **ταυτομερής- όξινη**, (*ακύς, οξύς*). Μορφή πρωτοταγών (RCH=N(O)OH, ή δευτεροταγών R₂C=N(O)OH) νιτροενώσεων. Χρησιμοποιείται επίσης και σε άλλα ταυτομερή συστήματα όταν η μία μορφή είναι πλέον όξινη (υδροκυάνιο-ισοϋδροκυάνιο).
- Acoustic (spectroscopy)** **ακουστική (φασματοσκοπία)**. Νέα φασματοσκοπική μέθοδος (1977) που στηρίζεται στην επίδραση φωτονίων σε μία ουσία (στερεό, υγρό, αέριο), και στην ανάλυση των ακουστικών κυμάτων που δημιουργούνται από την απορρόφηση της ακτινοβολίας, με ειδική μικροφωνική συσκευή. Επίσης **Opticoacoustic** και **Photoacoustic (spectroscopy)**.
- Actinide** **ακτινίδιο**. Ραδιενεργό στοιχείο με ατομικό αριθμό μεγαλύτερο του 90, της 7ης σειράς του περιοδικού συστήματος.
- Actinium** **ακτίνο** (*ακτίς, ακτινοβολία*), ⁹⁰Ac (A. Debiene, 1899). Ραδιενεργό τρισθενές στοιχείο της ομάδας του λανθανίου, με ημιπερίοδο ζωής 21,6 χρόνια, με ασθενή κυρίως β-ακτινοβολία και μερικώς α-ακτινοβολία.

- Actinochemistry** *ακτινοχημεία*. Χημεία των ακτινοβολιών (Radiation chemistry). Ο όρος *ραδιοχημεία (radiochemistry)* αφορά τη χημεία των ραδιενεργών στοιχείων και ραδιενεργών ενώσεων.
- Actinomycin** *ακτινομυκίνη*. Αντιβιοτικό πολύπλοκης χημικής σύστασης, με αντινεοπλασματική δράση.
- Actinorhodine** *ακτινοροδίνη*, (*ακτίς* + *ροδίνος*). Αντιβιοτικό με μορφή ερυθρών κρυστάλλων και αντιμικροβιακή δράση. Παράγωγο της 5,8-διϋδροξυ-1,4-ναφθοκινόνης.
- Acyclic** *άκυκλος*, (*α-στερ.* + *κυκλικός*). Μη κυκλική ένωση.
- Adamantane** *αδαμαντάνιο*, τρικυκλο[3.3.3.1.1.]δεκάνιο, υδρογονάνθρακας (C₁₀H₁₆), άχρωμο στερεό, εξαιρετικά πτητικό, με δομή ανάλογη του αδάμαντα. Απομονώθηκε το 1933 από τον S. Landa από κλάσμα κατεργασίας πετρελαίου. Παράγωγά του έχουν βρει χρήση ως αντιβιοτικά, καρκινοστατικά κ.λπ.
- 
- Adenine** *αδενίνη*, (*αδήν* + *αμίνη*), 6-αμινο-πουρίνη. Συστατικό νουκλεϊνικών οξέων και ενζύμων. Το όνομά της οφείλει (A. Kossel, 1885) στην απομόνωσή της από το πάγκρεας χοίρου. Το πρόθεμα *αδεν-* απαντάται σε σειρά παραγώγων της αδενίνης, όπως *adenosine (αδενοσίνη)*, ριβοζο-αδενίνη, 6-αμινο-9-β-D-ριβοφουρανοζυλο-9H-πουρίνη, γλυκοζίτης νουκλεϊκών οξέων και *adenylic acid (αδενυλικό οξύ)*, δηλ. μονοφωσφορικό οξύ της αδενοσίνης κ.λπ.
- 
- Adiabatic** *αδιαβατικός*, (*α-στερ.* + *διαβατικός*). Διεργασία σε μονωμένο θερμοκά σύστημα ώστε να μη υπάρχει πρόσληψη ή απώλεια θερμότητας.
- Aerobic** *αερόβιος*. Διαδικασία που συμβαίνει παρουσία αέρα.
- Aglycon** *άγλυκο*. Το μη σακχαροειδές συστατικό ενός γλυκοζίτη.
- Agrochemical (product)** *αγροχημικό (προϊόν)*. Διάφορες χημικές ουσίες με χρήση στη γεωργία.
- Alchemy** *Αλχημεία*, (*Al Αραβ.* άρθρο). Αραβικός όρος με ασαφή προέλευση. Κατά μία άποψη η λέξη Kimia (Χημεία) αναφέρεται στην Αίγυπτο (μαύρη χώρα), ενώ η σήμερα επικρατούσα άποψη είναι ότι η λέξη προήλθε από το χέω (χύνω) και το παράγωγό του χυμός κατά την Αλεξανδρινή περίοδο της μεταλλευτικής. Η παλαιότερη γραφή του όρου ήταν Χυμεία και υπάρχουν πολλά βιβλία με την παραπάνω γραφή, όπως το "The Sceptical Chymist" του R. Boyle (1661) και το "Απάνθισμα Φυσικής" του Ρήγα (1790).
- Aldehyde** *αλδεΐδη*, (*αλκοόλη*, *συγκ.* + *δέϋδρο-*). Κάθε οργανική ένωση που περιέχει την αλδεΐδική (φορμυλο) ομάδα (-CHO).

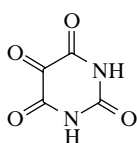
Alginate (acid)	αλγινικό (οξύ) . Πολυ-D-μαννουρονικό οξύ, (C ₆ H ₈ O ₆) _n με μορφή γραμμικού πολυμερούς. Χρησιμοποιείται ως πρόσθετο τροφίμων (πηκτικό υλικό).
Alicyclic	αλεικυκλικός , (αλειφατικός συγκ. + κυκλικός), (ισοκυκλικός, κυκλοαλκάνιο). Κορεσμένη κυκλική ένωση.
Aliphatic	αλειφατικός , (άλειφαρ, λίπος), κορεσμένη ένωση.
Alkaloid	αλκαλοειδές , (άλκαλι + -οειδές), κάτι που μοιάζει με άλκαλι. Αζωτούχος βάση φυτικής προέλευσης με ορισμένη φυσιολογική δράση.
Alkane	αλκάνιο , (αλκοόλη - αλκύλιο), κορεσμένος υδρογονάνθρακας. Το πρόθεμα αλκ- αναφέρεται και σε σειρά άλλων ομάδων ενώσεων, όπως alkene (αλκένιο), ακόρεστος υδρογονάνθρακας με ένα διπλό δεσμό, alkyne (αλκίνιο), ακόρεστος υδρογονάνθρακας με ένα τριπλό δεσμό κ.λπ.
Alkoxide	αλκοξειδίο (Αραβ. αλκοόλη + οξειδίο), ανιόν του τύπου RO ⁻ . Το ανιονικό μέρος αλκοολικού άλατος.
Alkyl	αλκύλιο , (αλκοόλη συγκ. + ύλη). Μονοσθενής ομάδα (R) που απομένει από έναν υδρογονάνθρακα μετά την αφαίρεση ενός υδρογόνου (παλαιότερη ονομασία ρίζα, R). Εμφανίζονται και παραλλαγές του όρου, στην περίπτωση των διαφορετικών ομάδων R, όπως: alkenyl (αλκενύλιο), μονοσθενής ακόρεστη ομάδα με ένα διπλό δεσμό, alkynyl (αλκινύλιο), μονοσθενής ακόρεστη ομάδα με ένα τριπλό δεσμό, alkylation (αλκυλίωση), εισαγωγή αλκυλίου σε ένα χημικό σύστημα.
Allantoin	αλλαντοΐνη , (αλλαντοΐς). 5-Ουρεΐδο-υδαντοΐνη, προϊόν μεταβολισμού της πουρίνης, του τύπου: <div style="text-align: center;"> </div>
Allelochemical	αλληλοχημική (αλληλοπαθής) ουσία.
Allelomorph	αλληλόμορφος , (άλληλο- + μορφή). Ορισμένη γονιδιακή μορφή.
Allelozyme (allozyme)	αλληλοένζυμο (αλλοένζυμο) . Ένζυμο διαφορετικής γονιδιακής μορφής.
Allo- (isomer)	αλλο- (ισομερές) . Πρόθεμα που χρησιμοποιείται για το πλέον σταθερό ισομερές μεταξύ δύο γεωμετρικών ισομερών.
Allogenic	αλλογενετικός , (άλλο + γένος). Διαφορετικής γενετικής σύστασης.

Allosteric (enzymes)

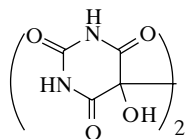
αλλοστερικά (ένζυμα). Ένζυμα με διαφορετική στερεοχημική διάταξη ή διαφορετική διαμόρφωση πεπτιδικής αλυσίδας. Εξ αυτών η μία διάταξη είναι ενεργός και η άλλη ανενεργός.

Allotropy

αλλοτροπία, (άλλος + τρόπος). Η εμφάνιση ενός στοιχείου με δύο ή περισσότερες κρυσταλλικές μορφές. Ο άνθρακας π.χ. εμφανίζεται με τη μορφή του αδάμαντα (τετραεδρική διάταξη), του γραφίτη (επίπεδη τριγωνική διάταξη) ενώ τελευταία βρέθηκαν και άλλες σφαιρικής συμμετρίας μορφές, τα φουλλερένια (H. Kroto, R. Smaley, 1985).

Alloxan

αλλοξάνη, πυριμιδινοτετρόνη. Σχηματίζεται κατά την οξειδωτική διάσπαση του ουρικού οξέος και έχει αντινεοπλασματική δράση.

Alloxanthine

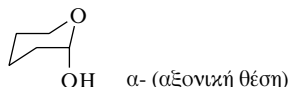
αλλοξανθίνη. Έχει τον παρακάτω τύπο, σχετίζεται με το ουρικό οξύ και την αλλοξάνη και παρουσιάζει διαβητογενή δράση.

Alochromism

αλοχρωμία, (άλας + χρώμα). Ο σχηματισμός εγχρωμών ενώσεων με χαρακτηρισά άλατος από άχρωα συστατικά (π.χ. σχηματισμός θειϊκού άλατος τριφαινυλομεθυλοκατιόντος). Ο όρος προτάθηκε από τον A. Baeyer σήμερα όμως ελάχιστα χρησιμοποιείται.

α-(configuration)

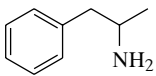
α-(στερεοχημική διάταξη). Αναφέρεται στη γεωμετρική θέση του ακεταλικού υδροξυλίου στα σάκχαρα. Η α- θέση αντιστοιχεί με το -OH στην αξονική θέση και η β- με το -OH στην ισημερινή (βλ. β- configuration).

**α-(effect)**

α-(αποτέλεσμα). Η αύξηση της πυρηνόφιλης ισχύος μιας ομάδας που φέρει σε α- θέση άτομο με μονήρες ζεύγος ηλεκτρονίων. Στη δράση αυτή αποδίδεται η μεγαλύτερη πυρηνόφιλη ισχύς της υδραζίνης σε σχέση με την αμμωνία.

α-(position)

α-(θέση). Η γειτονική θέση (γειτονικό άτομο άνθρακα) σε μια ανθρακική αλυσίδα, ως προς μία πρωτεύουσα ομάδα, όπως α-δικετόνη (RCOCOR), α-αμινοξύ ($\text{RCH}(\text{NH}_2)\text{COOH}$), α-οξείδωση, α-γλωρίωση κ.λπ.

Alpha (rays)	ακτίνες α , πυρήνες ηλίου (${}^4\text{He}^{2+}$). Εκπέμπονται από τα ραδιενεργά στοιχεία, όπως π.χ. το ${}^{226}\text{Ra}$ που με α εκπομπή μετατρέπεται σε ${}^{222}\text{Rn}$, η ταχύτητά τους φτάνει 1/20 της ταχύτητας του φωτός και η ενέργειά τους ανέρχεται σε μερικά MeV.
Amalgam	αμάλαγμα , (μαλάσσω, μαλακύνω). Χρώμα υδραργύρου με διάφορα μέταλλα. Το αμάλαγμα με Ag χρησιμοποιείται στην Οδοντιατρική.
Amethyst	αμέθυστος . Ορυκτό, παραλλαγή του χαλαζιού με ιώδες χρώμα, που εξαφανίζεται με θέρμανση. Η ονομασία του οφείλεται σε παλιά δοξασία κατά την οποία, όποιος φέρει αμέθυστο αποφεύγει τη μέθη.
Amine	αμίνη , (Αμμων, αιγυπτιακή θεότητα). Όρος που καλύπτει όλα τα αλκυλιωμένα παράγωγα της αμμωνίας (πρωτοταγής, δευτεροταγής, τριτοταγής αμίνη και τεταρτοταγής αμμώνιο-βάση, $\text{R}_4\text{N}^+ \text{OH}^-$).
Ammine	αμμίνη . Μόριο αμμωνίας που δρα ως ligand, απευθείας ενωμένο με κεντρικό άτομο μετάλλου σε σύμπλοκα άλατα, όπως π.χ. στο σύμπλοκο δικατιόν του εξαμμينو κοβαλτίου, $[\text{Co}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$. Στις γνωστές αμίνες, η αμινική ομάδα είναι απευθείας ενωμένη με άτομο άνθρακα.
Ammonium (ion)	ión αμμωνίου (NH_4^+). Πρωτονιωμένη μορφή (συζυγές οξύ) της αμμωνίας (ammonia).
Amorphous	άμορφος , (α-στερ. + μορφή). Μη κρυσταλλικός, στερεό χωρίς ορισμένη γεωμετρική διάταξη.
Amphetamine (Benzedrine)	αμφεταμίνη (βενζεδρίνη) , β-φαινυλοϊσοπροπυλαμίνη. Παρουσιάζει δράση ανάλογη της αδρεναλίνης και χρησιμοποιείται ως διεγερτική ουσία.
	
Amphi- (form)	αμφι- (μορφή) . Πρόθεμα που χρησιμοποιείται στην ισομέρεια (συν - αντι) των διοξιμών και άλλων αναλόγων παραγώγων και που στην αμφι- θέση τα υδροξύλια βρίσκονται προς την αυτή κατεύθυνση (βλ. anti- form).
Amphibolite	αμφιβολίτης , (αμφίβολος + λίθος). Ασβεστοπυριτικό πέτρωμα.
Amphidromous (reaction)	αμφίδρομη (αντίδραση) . Σύστημα δυναμικής ισορροπίας στο οποίο, οι χημικές ενώσεις που συμμετέχουν και κατατάσσονται είτε στα αντιδρώντα είτε στα προϊόντα έχουν παραπλήσια εσωτερική ενέργεια και σχετικά μικρή ενέργεια ενεργοποίησης.
Ampholyte	αμφολύτης , (αμφι + ηλεκτρολύτης συγκ.). Ηλεκτρολυτική ουσία που περιέχει στο μόριό της όξινη και βασική ομάδα, όπως τα αμινο-

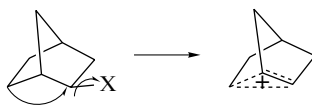
ξέα, $RCH(NH_2)COOH$. Οι αμφολύτες αντιδρούν με οξέα και βάσεις και σε ορισμένο pH απαντούν με τη μορφή εσωτερικού διπόλου, όπως π.χ. τα αμινοξέα $RCH(^+NH_3)COO^-$.

- Amphoteric (character)** *αμφοτερικός, αμφοτερίζον (χαρακτήρας)*. Χαρακτηριστικό ενώσεων που συμπεριφέρονται ως οξύ και βάση (δίνουν ή δέχονται πρωτόνια), όπως το ένυδρο οξειδίο του αργιλίου.
- Amygdalin** *αμυγδαλίνη, (φυτό αμυγδαλή)*. Γλυκοζίτης με μοριακό τύπο $C_6H_5CH(CN)-OC_{12}H_{21}O_{10}$, που με υδρόλυση δίνει γλυκόζη, βενζαλδεΐδη και υδροκυάνιο και αποτελεί συστατικό των πυρήνων ορισμένων καρπών.
- Amyl (group)** *αμύλιο, αμυλική (ομάδα), (άμυλο + ύλη)*. Σύστημα με πέντε άτομα άνθρακα. Διάφορες αμυλικές αλκοόλες απαντούν στα ζυμέλαια και σχηματίζονται κατά την αλκοολική ζύμωση, όχι από τα σάκχαρα αλλά από ορισμένα αμινοξέα. Το πρόθεμα συναντάται και σε πολλά παράγωγα του αμύλου ή ενώσεις που απομονώθηκαν από φυσικά προϊόντα με κύριο συστατικό το άμυλο, όπως:
- Amyl alcohol (αμυλική αλκοόλη)*, που απομονώθηκε από τον C.W. Scheele το 1785 στα προϊόντα κατεργασίας πατάτας.
- Amylase (αμυλάση)*, ένζυμο υδρόλυσης του αμύλου (αμυλόζη) προς το δισακχαρίτη μαλτόζη, 4-(α-D-γλυκοπυρανοζυλο)-α-D-γλυκοπυρανόζη.
- Amylopectin (αμυλοπηκτίνη)*, πολυσακχαριτικό συστατικό του αμύλου που βρίσκεται στο περιβλήμα των αμυλοκόκκων που με νερό σχηματίζει την αμυλόκολλα. Είναι μακρομόριο της α-D-γλυκόζης με μεγάλο αριθμό διακλαδώσεων, ενώ με διάλυμα I_2 σε Κ.Σ. χρωματίζεται κυανούν, με συγκράτηση του I_2 εντός των κοιλοτήτων του μορίου, *ενώσεις εγκλείσεως (clathrate)*.
- Amylose (αμυλόζη)*, πολυσακχαριτικό συστατικό του αμύλου του εσωτερικού των αμυλοκόκκων, με M.B. της τάξεως 10^4-10^5 δομική μονάδα την α-D-γλυκόζη $(C_6H_{10}O_5)_n$ και κυρίως με γραμμική διάταξη. Με τα ένζυμα αμυλάση ή διαστάση δίνει κυρίως μαλτόζη. Επίσης χρωματίζεται κυανούν με I_2 .
- Anabolic (steroid)** *αναβολικό (στεροειδές)*. Στεροειδής (π.χ. τεστοστερόνη- ένωση doping) που παρεμβαίνει στη μεταβολική οδό της ανασύνθεσης μακρομορίων (πρωτεΐνες) από τις διάφορες τροφές.
- Anaerobic** *αναερόβιος*. Μικροοργανισμός που επιζεί χωρίς την παρουσία οξυγόνου - ατμοσφαιρικού αέρα. Ο όρος αναφέρεται και σε αναερόβιες συνθήκες (*anaerobic conditions*), δηλαδή σε συνθήκες έλλειψης αέρα, όπου δρουν οι αναερόβιοι οργανισμοί καθώς και στις αντίστοιχες διαδικασίες που καλούνται αναερόβιες διαδικασίες (*anaerobic processes*).

Analog(ue) (computer) *αναλογικός (υπολογιστής)*. Ηλεκτρονικό σύστημα που στηρίζεται στην επεξεργασία ηλεκτρονικών σημάτων, σε αντίθεση με το ψηφιακό σύστημα (Digital) που επεξεργάζεται αριθμούς. Αναφέρεται επίσης και ο *analogue counter (αναλογικός απαριθμητής)*, σύστημα μέτρησης της ραδιενέργειας, με βάση το ηλεκτρικό ρεύμα που δημιουργείται (ιονισμός).

Anancomeric (equilibrium) *αναγκομερής (ισορροπία)*, (ανάγκη, αναγκασμός). Ο όρος (M. Antenivuis κ.ά., 1966) αναφέρεται στην ισορροπία κυκλοεξανικών αξονικών και ισημερινών υποκαταστατών, με επικρατέστερη αναγκαστικά μορφή την ισημερινή.

Anchimeric (assistance) *αγκιμερής (βοήθεια)*, (άγκι, πλησίον+μερής), S. Winstein (1953). Υποβοήθηση γειτονικής ομάδας με αποτέλεσμα τη μεγάλη αύξηση της ταχύτητας αντιδράσεως και τη μεγάλη στερεοειδικότητα. Τα στοιχεία αυτά παρατηρούνται κυρίως κατά τη δημιουργία μη κλασικού καρβονιόντος, όπως είναι το νορβονυλο-κατιόν:

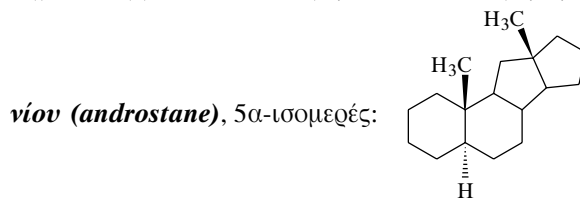


στο οποίο έχουμε δομή γέφυρας με μη εντοπισμένους σ δεσμούς και το οποίο δημιουργείται με τη συμμετοχή του σ δεσμού σε αντι-θέση ως προς την αποχωρούσα ομάδα X. Για το φαινόμενο αυτό προτάθηκε από τον C. Ingold (1951) ο όρος *συνέργεια (Synartesis)*.

Anchoic (acid) *αγχοϊκό (οξύ)*, (άγχειν). Παλαιότερη ονομασία του αζελαϊκού οξέος ($\text{HOOC}(\text{CH}_2)_7\text{COOH}$) (βλ. azelaic acid), επειδή κατά την παρασκευή του εκλύονται αποπνικτικοί νιτρώδεις ατμοί.

Anchored (compound) *αγκυρωμένη (ένωση)*. Ένωση οργανική ενωμένη σε κύτταρο με μια χαρακτηριστική ομάδα.

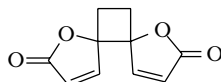
Androgen *ανδρογόνο*, (άνηρ, άνδρας + γένος). Αρρενορμόνη, σεξουαλική ορμόνη αρρένων. Τα ανδρογόνα είναι παράγωγα του *ανδροστα-*



Σχετικός είναι και ο όρος *androsterone* (ανδροστερόνη), που αντιστοιχεί στην αρρενορμόνη του τύπου 3 α -υδροξυ-5 α -ανδροσταν-17-όνη.

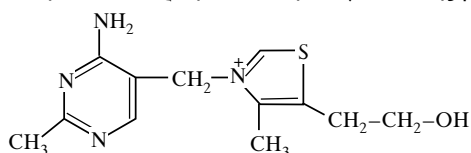
An(a)esthesine *αναισθησίνη* ή βενζοκαΐνη. Αιθυλεστέρας του π-αμινο-βενζοϊκού οξέος. Χρησιμοποιείται ως τοπικό αναισθητικό (E. Ritsert, 1890). Κατ' αναλογία, αναισθητική δράση παρουσιάζει και ο μεθυλεστέρας του 3-αμινο-4-υδροξυ-βενζοϊκού οξέος (**Orthoform**, A. Einhom, 1900).

Anemonin *ανεμωνίνη*. Δισπειρο-δι-λακτόνη, συστατικό διαφόρων φυτών. Δι-γ-λακτόνη του 1,2-διϋδροξυ-1,2-κυκλοβουτανο-διακυρλικού οξέος:



Anethole *ανηθόλη*, (*άνηθον*). Μεθυλαιθέρας της π-προπενυλοφαινόλης. Κύριο συστατικό του ανηθελαίου, από το οποίο παραλαμβάνεται με κρυστάλλωση. Χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία και στην ποτοποιία για την παρασκευή του ούζου, καθώς και στην φωτογραφική, ως ευαισθητοποιητής.

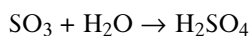
Aneurin (Thiamine) *ανευρίνη* ή θειαμίνη (βιταμίνη B₁). Θειαζολο-πυριμιδινικό παράγωγο του οποίου ο πυροφωσφορικός εστέρας αποτελεί το συνένζυμο της συγκαρβοξυλάσης. Απομονώθηκε από τον A. Windaus (1928). Είναι υδατοδιαλυτή και απαντά στη ζύμη, στο φλοιό της όρουζας κ.λπ. και η έλλειψή της προκαλεί την ασθένεια beri-beri και πολυνευρίτιδα, από την οποία προήλθε και η ονομασία της βιταμίνης.



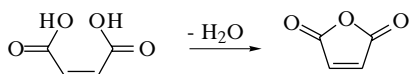
Angelic (acid) *αγγελικό (οξύ)*, cis-2-μεθυλο-2-βουτενοϊκό οξύ. Απαντά στο φυτό αγγελική. Το trans-ισομερές καλείται τιγλικό οξύ (Tiglic acid).

Angiotonin *αγγειοτονίνη*. Συνώνυμο της αγγειοτενσίνης (Angiotensin). Η αγγειοτονίνη I και II είναι αντίστοιχα δεκα- και οκταπεπτίδια που βρίσκονται στο πλάσμα του αίματος και παρουσιάζουν ισχυρή αγγειοσυσταλτική δράση.

Anhydride *ανυδρίτης*, (*άνυδρος*). Κάθε ένωση που δημιουργείται από κάποια άλλη, με την απόσπαση ενός μορίου ύδατος. Ο όρος κυρίως χρησιμοποιείται στα οξέα. Στα ανόργανα οξέα, ανυδρίτης είναι το οξειδίο αμετάλλου που με πρόσληψη ύδατος δίνει το αντίστοιχο οξύ, π.χ.



Στα οργανικά οξέα ο ανυδρίτης σχηματίζεται από απόσπαση ύδατος από δύο μόρια μονοκαρβονικών οξέων, ενώ στα δικαρβονικά οξέα σχηματίζεται και εσωτερικός ανυδρίτης, όπως ο μηλεϊνικός:



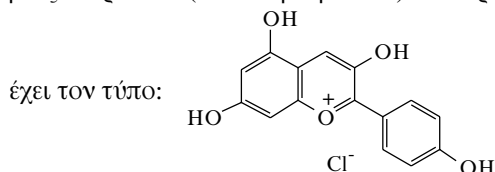
Σημειώνεται ότι ορθότερη απόδοση του όρου στην ελληνική θα ήταν **ανυδρίδιο** ή **ανυδρίδη**, δεδομένου ότι υπάρχει και ο όρος **anhydrite** (ανυδρίτης) που αναφέρεται και στον άνυδρο γύψο (CaSO₄).

- Anhydrous** *άνυδρος*. Όρος που αναφέρεται στην άνυδρη κατάσταση ενός υλικού, κατ' αντιδιαστολή προς τη δυνατή ένυδρη μορφή του, συγκεκριμένα όμως αναφέρεται στην απόλυτη αλκοόλη.
- Anion** *ανιόν*, (άνοδος συγκ. + ιόν). Ιόν που φέρει αρνητικό φορτίο και κατά την ηλεκτρόλυση οδεύει προς την άνοδο (θετικός πόλος). Ο όρος, καθώς και όλοι οι συναφείς με το φαινόμενο της ηλεκτρόλυσης, π.χ. ηλεκτρόδιο, κάθοδος, κατιόν (βλ. electrode, cathode, cation) οφείλεται στον M. Faraday (1833).
- Anionotropy** *ανιονοτροπία* (C. Ingold, 1928). Μετάθεση σε ακόρεστο σύστημα, όπου η μετακινούμενη ομάδα φέρει αρνητικό φορτίο, ενώ το υπόστρωμα που υφίσταται τη μετάθεση θετικό. Στην κατηγορία αυτή υπάγεται η *αλλυλική μετάθεση*.
- Anisic (acid)** *ανισικό (οξύ)*, (άνισον, γλυκάνισο), π-μεθοξυ-βενζοϊκό οξύ. Χρησιμοποιείται ως αντισηπτικό.
- Anisol** *ανισόλη*, μεθυλοφαινυλαιθέρας. Έχει ευχάριστη οσμή και χρησιμοποιείται στην αρωματοποιϊα.
- Anisotropic** *ανισότροπος*. Η ιδιότητα μοριακά προσανατολισμένων ουσιών (κρυσταλλικές ενώσεις, υγροί κρύσταλλοι) να παρουσιάζουν διαφορετικές φυσικές ιδιότητες ως προς τις διάφορες διευθύνσεις. Τα αέρια, τα υγρά και τα ομογενή άμορφα στερεά είναι ισότροπα.
- Anode** *άνοδος*. Το θετικό άκρο μιας ηλεκτρολυτικής κυψελίδας ή ηλεκτρολυτικού στοιχείου (θετικός πόλος).
- Anomalous (rotatory dispersion)** *ανώμαλος (στροφικός σκεδασμός)*. Η αλλαγή προσήμου της ειδικής γωνίας στροφής κατά τη μεταβολή του μήκους κύματος του πολωμένου φωτός (θετικό και αρνητικό φαινόμενο Cotton).
- Anomer** *ανωμερές*. Ισομερές (N. Sorensen, 1933) που προέρχεται από την α- ή β- θέση του ημιακεταλικού υδροξυλίου στα σάκχαρα.
- Anomeric (effect)** *ανωμερές (φαινόμενο)*. Η κατ' εξαίρεση προτίμηση της αξονικής θέσης από έναν πολικό υποκαταστάτη (OH, Cl) στα 2- ή 3- υποκατεστημένα παράγωγα του τετραϋδροπυρανόου.

Anaphoresis *αναφόρηση*. Η κίνηση κolloειδούς προς την άνοδο με την επίδραση ηλεκτρικού ρεύματος (ηλεκτροφόρηση κolloειδούς).

Anorthite *ανορθίτης*. Ασβεστιο-αργίλο-πυριτικό ορυκτό της τάξης των αστρίων.

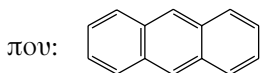
Anthocyanidin *ανθοκυανιδίνη*. Το άγλυκο συστατικό των ανθοκυανινών, που είναι οι χρωστικές ουσίες των ανθέων. Οι ανθοκυανιδίνες είναι υδροξυλιωμένα παράγωγα των αλάτων (χλωριούχων) του 2-φαινυλοβενζοπυρυλίου (άλατα φλαβυλίου). Η υδροχλωρική πελαργονιδίνη



Anthocyanin *ανθοκυανίνη*, (άνθος + κυανός), (R. Willstätter, 1913). Γλυκοζίτης που αποτελείται από ανθοκυανιδίνη και κυρίως D-γλυκόζη ενωμένη με το υδροξύλιο της 3- ή 5- θέσης του φλαβυλίου (βλ. προηγούμενο τύπο).

Anthelmintic *ανθελμιντικό*, (αντι- + έλμινς, ελμινθίαση). Αντιπαρασιτική ουσία που δρα εναντίον των σκουληκιών.

Anthracene *ανθρακένιο*, (άνθραξ), (A. Laurent, J. Dumas, 1833). Γραμμικά συμπυκνωμένο σύστημα, συστατικό της λιθανθρακόπισσας του τύπου:



Χρησιμοποιείται για την παρασκευή χρωμάτων, ενώ υδροξυλιωμένα παράγωγα της 9,10-ανθρακινόνης απαντούν στα φυτά ως χρωστικές και άλλες φυσικές πολυ-υδροξυανθρακινόνες παρουσιάζουν καθαριστικές ιδιότητες (εμοδίνες).

Anthracite *ανθρακίτης*. Ποικιλία άνθρακα (80-90% σε άνθρακα), χρησιμοποιούμενη ως καύσιμη ύλη.

Anthrone *ανθρόνη*, 9,10-διϋδρο-9-οξοανθρακένιο. Προϊόν αναγωγής της 9,10-ανθρακινόνης. Χρησιμοποιείται για την ανίχνευση και τον ποσοτικό προσδιορισμό των υδατανθράκων, με τους οποίους παρουσία θειϊκού οξέος δίνει ορισμένο χρώμα.

Anthropomorphic (electron) *ανθρωπομορφικό (ηλεκτρόνιο)*. Ο όρος (W. Jenks κ.ά., 1966) αναφέρεται αλληγορικά στην ανάλογη ενεργειακή συμπεριφορά ανθρώπου και ηλεκτρονίου, στην επιλογή δηλ. πορείας που ακολουθείται ώστε η καταβολή ενέργειας να είναι ελάχιστη.